

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

**Konstrukce kolektivní identity obyvatel
venkovské obce**

Nikola Indrová

Plzeň 2014

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra antropologie

Studijní program Antropologie

Studijní obor Sociální a kulturní antropologie

Diplomová práce

Konstrukce kolektivní identity obyvatel

venkovské obce

Nikola Indrová

Vedoucí práce:

PhDr. Tereza Zíková, PhD.

Katedra antropologie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2014

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval(a) samostatně a použil(a) jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2014

.....

Obsah

1 ÚVOD.....	3
2 TEORETICKÁ VÝCHODISKA VÝZKUMU.....	4
2.1 Sociální konstrukce reality.....	4
2.1.1 Kolektivní identita.....	5
2.2 Komunita.....	7
2.3 Kolektivní paměť.....	8
2.4 Venkov.....	9
2.4.1 Venkovská obec.....	10
2.5 Rozvoj.....	12
3 METODY VÝZKUMU.....	13
3.1 Případová studie.....	13
3.2 Narativní vyprávění.....	13
3.3 Anonymizace dat.....	13
4 FORMÁLNÍ KONSTRUKCE KOLEKTIVNÍ IDENTITY OBYVATEL VENKOVA.....	14
4.1 Národní strategický plán rozvoje venkova České republiky na období 2007 – 2013.....	14
4.2 Program rozvoje venkova České republiky na období 2007 – 2013.....	17
4.3 Národní strategický plán LEADER 2014+ (rozšířená verze)...19	

4.4 Shrnutí.....	21
5 PŘÍPADOVÁ STUDIE KONSTRUKCE KOLEKTIVNÍ IDENTITY OBYVATEL VENKOVSKÉ OBCE.....	23
5.1 Vybrané dřívější studie zabývající se kolektivní identitou obyvatel venkova.....	23
5.1.1 Josef Kandert - Každodenní život vesničanů středního Slovenska v šedesátých a osmdesátých letech 20. století.....	23
5.1.2 Haldis Haukanes - Velká dramata - obyčejné životy: Postkomunistické zkušenosti českého venkova.....	26
5.2 Kolektivní identita obyvatel obce „Doupov“.....	28
5.2.1 Historie obce.....	28
5.2.2 Obec Doupov ve vybraných socioekonomických ukazatelích	30
5.2.3 „Doupovák“.....	30
5.3 Srovnání formální a aktéřské perspektivy.....	39
6 ZÁVĚR.....	39
7 POZNÁMKY.....	39
8 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ.....	39
9 RESUMÉ.....	40
10 PŘÍLOHY.....	40

1 ÚVOD

Každý člověk jako “tvor společenský” pociťuje nutně ze své podstaty touhu někam patřit, ať už v silnější či slabší formě.

Pokud se narodíme jako šťastné dítě do spokojené rodiny, máme na určitý čas vystaráno a tuto touhu můžeme odsunout na vedlejší kolej. V mnohem složitější se však naše situace mění se vstupem do prvního kolektivu a od té doby nabývá tato touha po začlenění mnohem komplexnější podoby. Je otázkou zdali může i zcela vymizet. Nicméně, možnou odpověď na tuto otázku nechme radši poustevníkům, kteří s tím mají asi nejlepší zkušenost. Pročež však není úplně jasné, jestli nám kdy budou onu odpověď ochotni poskytnout. Touha někam patřit se však především týká sociálního života a k tomu jsou vždy potřeba i další lidští jedinci.

Co to však znamená někam patřit ? S příležitostí....

2 TEORETICKÁ VÝCHODISKA VÝZKUMU

2.1 Sociální konstrukce reality

Svět je tvořen mnoha realitami zároveň, avšak realita každodenního života mezi nimi svou naléhavostí zaujímá výsadní postavení. Navíc má člověk tendenci chápat tuto realitu jako něco přirozeného a samozřejmého, a to až do té míry, že ji považuje za nezávislou na svém vnímání a vědění. Z pozice konstruktivismu je však opak pravdou. Realita každodenního života může existovat pouze na základě objektivace subjektivních procesů, jenž posléze ustavují tuto realitu jako intersubjektivní svět běžného uvažování. Čili svět, který sdílíme s ostatními, především tím, že s nimi vstupujeme do interakce. Ostatní lidi a situace, v kterých se setkáváme, v rámci této reality vždy vnímáme skrze typizační schémata, či vzorce, od kterých se odvíjí naše jednání, ovšem tyto schémata nebývají nikdy zcela neměnná. (Berger, Luckmann 1999: 27-36).

Sdílení objektivací, které vyplňují a tvoří onu realitu, je možné zejména díky užívání jazyka, který má schopnost objektivace a současně spolu s jednáním a vědáním umožňuje existenci řádu, v kterém tyto objektivace dávají smysl. Jazyk je totiž schopen vytvořit lingvisticky vymezená sémantická pole, v kterých je posléze právě díky objektivizaci možné sdílet a kumulovat osobní i dějinné zkušenosti. (Berger and Luckmann 1999; Szaló 2003).

V důsledku této kumulace, která je však nutně selektivní, pak vzniká sociální zásoba vědění, jež se předává po generace skrze socializaci a jedinci umožňuje pochopení objektivizované sociální reality každodenního života a zároveň onu realitu vytváří. Nadto, člověk jako tvůrce onoho vědění, a skrze něj i sociálního světa, je svými výtvary také

zpětně ovlivňován, což dokazuje, že zde existuje dialektický vztah, který je však plně odhalen až při předávání tohoto vědění dalším generacím.

Společnost je tak chápána jako objektivní realita, ačkoliv je externalizovaným produktem lidské činnosti a člověk je výtvořem společnosti skrze proces internalizace (Berger and Luckmann 1999: 64). Shrnuto jinými slovy, výchozí tezí konstruktivismu je, že: „...sociální realita není oddělitelná od způsobů, jakými ji lidé svými myšlenkami a činy vytvářejí“ (Barša 2006: 30).

2.1.1 Kolektivní identita

Vzhledem k množství autorů, kteří se zabývají problematikou kolektivní identifikace a jejich různým přístupům k užívání terminologických spojení, jako je sociální, skupinová či kolektivní identita, jsem v rámci své práce byla nucena, za účelem zachování ucelenosti mého pojetí dané problematiky, používat pouze jedno vybrané spojení. Ačkoliv osobně vnímám výše uvedená terminologická spojení jako více či méně synonymní, rozhodla jsem se upřednostnit termín „kolektivní identita“. Jelikož, dle mého názoru, nejsilněji vyjadřuje sdílení konkrétní identity mezi členy určitého společenství.

Z pozice konstruktivismu je identita klíčovou, konstitutivní součástí sociální reality, která nikdy není dána a priori, ať už je vnímána jako subjektivní či objektivní. Jedná se o určitou formu vědění, pramenící z intersubjektivního procesu interpretace jak sebe sama, tak i druhých. Naše vlastní identita je konstruována skrze dynamický dialektický vztah s ostatními členy společnosti, který se nezakládá pouze na jejich externí kategorizaci nás samých, ale i na způsobech, jak s námi zachází. Proto naše identita nikdy nemůže být zcela stabilní, jelikož, jak již bylo uvedeno výše, jsou jejím základem i sociální vztahy, které v rámci času podléhají různým změnám. Tato flexibilita identity také určuje, že její konstrukce

nemůže být ze své podstaty nikdy konečná (Cloke and Little 2005; Barša 2006; Bauman 2001; Berger and Luckmann 1999; Eriksen 2007; Jenkins 2008; Szaló 2003). Zygmunt Bauman (1995) dokonce tvrdí, že v současné době se: „Osobnost skutečně postmoderní...vyznačuje absencí identity. (Protože – *pozn. autorky*) Její...vtělování se proměňují stejně rychle stejně podstatně jako obrázky v kaleidoskopickém kukátku“ (35).

„Logikou veškerých identifikací, ať už individuálních či kolektivních, je vzájemné působení podobnosti a odlišnosti...(zatímco – *pozn. autorky*) individuální identifikace zdůrazňuje odlišnost, kolektivní identifikace naopak vyzdvihuje podobnost mezi svými členy“¹ (Jenkins 2008: 73, 145). Konstrukce identity tak vždy implikuje tvorbu a udržování hranic mezi námi a těmi druhými. (Bauman 2001; Eriksen 2007; Jenkins 2008).

Kolektivní identity jsou tvořeny typizačními schémata, skrze která přisuzujeme jednotlivcům členství v určitých kolektivitách, čímž charakterizujeme jak danou osobu, tak i ono konkrétní společenství. Začlenění jedince do kolektivity nám rovněž umožňuje částečně předvídat jeho jednání v rámci společné interakce. Konstrukce kolektivní identity je současně založena i na interní identifikaci mezi jejími členy, i když se příslušníci daného společenství nemusí navzájem znát osobně, jsou schopni se mezi sebou rozpoznávat jako členové konkrétní skupiny. Důraz je v tomto případě kladen na sdílenou podobnost, ať už v rámci chování či podmínek jejich existence, například v dané lokalitě. Avšak ani kolektivní identity nemohou být ze své podstaty zcela homogenní. Naopak, během různých časových období se mohou proměňovat, stejně jako změnám odolávat, a dokonce i z pohledu svých členů mohou nabývat variabilních pojetí (Berger and Luckmann 1999; Jenkins 2008; Szaló 2003).

2.2 Komunita

Ferdinand Tönnies ve svém díle „*Gemeinschaft und Gesellschaft*“, které bylo v originále poprvé publikováno roku 1887, rozlišuje dva typy lidského soužití. První typ, tzv. *Gemeinschaft*, neboli komunita, lze charakterizovat jako organický život, založený na blízkých vztazích jedinců, žijících pohromadě v exkluzivních pospolitostech. Druhým typem je posléze tzv. *Gesellschaft*, alias společnost, který odkazuje k veřejnému životu založenému na imaginární, mechanické struktuře (Tönnies 1957).

S ohledem na výše uvedené vymezení termínu komunita, nese však toto slovo navíc i určité emocionální zabarvení. Zygmunt Bauman (2001) tvrdí, že výraz komunita je schopný v lidech vyvolávat dobrý pocit, jelikož se v současnosti stal synonymem pro ztracený ráj. Avšak z tohoto důvodu tak odkazuje k stavu světa, který nám již není dostupný, či vždy existuje pouze v budoucnosti. V tomto případě hovoříme o tzv. komunitě snů, která je ale v mnohém odlišná od skutečné komunity. V současném individualizovaném a globalizovaném světě, v kterém se neustále zvyšuje míra komplexnosti a mobility společenského života, se z komunit vytrácí solidarita a intenzivní, časté kontakty jejich členů. Dochází tak k silnému oslabení schopnosti mobilizace příslušníků komunity ke kolektivní akci. Lze tak hovořit o úpadku komunity, ale i přesto je komunita stále jedním nejdůležitějších zdrojů kolektivní identifikace (Bauman 2001; Flora, Flora and Fey 2004; Jenkins 2008; Tilly 1973).

Teoreticky můžeme v komunitě rozlišit tři základní elementy, které se podílejí na její existenci. Zaprvé, komunita vždy odkazuje k místu, ať už virtuálnímu či fyzickému, v rámci něhož členové daného společenství vstupují do vzájemných vztahů. Za druhé, se zakládá na sociálním systému, skrze který členové naplňují své potřeby, a konečně za třetí, příslušníci komunity vnímají zejména vzájemnou podobnost, ať už svých životních podmínek, či ve svém chování, z které posléze pramení jejich kolektivní identita. Všechny zmíněné komponenty pak společně participují na tvorbě hranic dané komunity (Flora, Flora and Fey 2004; Jenkins 2008; Tilly 1973).

Navzdory, proklamované podobnosti vůči vnějšímu okolí existují mezi členy komunity nevyhnutelně mnohé difference. Nicméně, přitažlivost komunity tkví právě v popření těchto odlišností, aby tak mohla svým příslušníkům přislíbit jakési zjednodušení jejich životní situace, neboli vyjádřeno jinými slovy, jim poskytnout úkryt před narůstající složitostí globalizované společnosti. Pro existenci komunity je tak paradoxně největším nebezpečím právě uklidnění nepokoje v rámci vnějšího světa, který se rozprostírá za jejími hranicemi, jelikož by tak ztratila jeden z důležitých motivů svého vzniku, a zároveň silný prostředek k mobilizaci svých členů ke kolektivní akci (Bauman 2001; Cloke and Little 2005; Jenkins 2008).

V závěru podkapitoly, o teoretickém vymezení komunity, považují za vhodné definovat i její možnou ideální podobu v současné společnosti, kterou nejlépe vystihuje Zygmunt Bauman (2001): „ Ak má existovat komunita vo svete jednotlivcov, môže to byť jedine (a musí to byť) komunita utkaná zo spoločného života a vzájomnej starostlivosti, komunita, ktorá má záujem a niese zodpovednosť za rovnaké právo byť človekom a rovnaké schopnosti konať v súlade s týmto právom“ (114). (srov. Urry 2000).

2.3 Kolektivní paměť

Obecně je paměť jedním z konstitutivních prvků procesu identifikace, z tohoto důvodu je pak její kolektivní forma zásadní v rámci konstrukce kolektivní identity dané komunity. Kolektivní paměť poskytuje komunitě její obraz, jež se sice v čase nevyhnutelně proměňuje, jelikož odkazuje k její minulosti, avšak vždy si zachovává takovou podobu, aby se v něm ona komunita byla schopná rozpoznat. Poněvadž, skutečná kolektivní paměť je všeobsažná a nikoliv individuální, tak i když v průběhu času dané společenství opustí svědci klíčových událostí, ozvěny jejich vzpomínek se předávají dalším generacím (Halbwachs 2009; Jenkins 2008; Nora 2010; Pfeiferová a Šubrt 2010).

Avšak: „Každá kolektivní paměť se opírá o skupinu ohraničenou v čase a prostoru“ (Halbwachs 2009: 130), tudíž vždy sahá do minulosti pouze k určité hranici, kde jsou vzpomínky ještě živé, či schopné žít ve vědomí skupiny, jež ji udržuje. Události, které se již ocitly za těmito mezemi, již nejsou součástí života komunity, a mění se tak v dějiny, které přichází z vnějšku a nutí členy onoho společenství k redefinici své identity. Jak již bylo uvedeno výše, kolektivní paměť je vždy také ukotvena v prostoru, který spolu sdílejí příslušníci dané komunity a do něhož pak zasazují společné vzpomínky. Podoba vnějšího prostředí se tak nutně stává jedním z hlavních rysů jejich kolektivní identity, a současně si i toto místo v sobě uchovává otisk oné skupiny. Nicméně, k charakteristikám kolektivní paměti patří zároveň i určitá selektivnost. V rámci svého obsahu upřednostňuje vzpomínky, jež ji vyhovují, a naopak potlačuje tragické či nepříjemné vzpomínky (Halbwachs 2009; Nora 2010; Pfeiferová a Šubrt 2010).

2.4 Venkov

Označení venkov evokuje mnoho různých obrazů. Na jedné straně můžeme odhalit přehnaně idylická, či romantická pojetí života na venkově, jako živého společenství, v kterém k sobě mají mít lidé „blízko“, žít v souladu s přírodou a stále vyznávat jakési neupřesněné „tradiční hodnoty“. Na straně druhé se často setkáváme i s představami o zpátečnickém, nevzdělaném nebo až „buranském“ chování venkovských obyvatel. Tato vymezení venkova vychází z běžně užívané dichotomie, venkov versus město (Blažek 1998, 2004; Flora, Flora and Fey 2004; Chromý et al. 2011; Kalivoda 2008; Kučera a Kuldová 2006; Maříková 2006, 2009).

Vzhledem k pestré mozaice možných pojetí venkova jež byla zčásti nastíněna v úvodu podkapitoly, a zároveň jeho reálné heterogenitě na území České republiky, je problematické dobrat se k jednoznačné definici venkova, která by byla schopná postihnout veškerá specifika tohoto prostoru (Bernard 2006; Blažek 2004; Chromý et al. 2011; Maříková

2006; Perlín 2013; Perlín et al. 2010). S vědomím daného omezení, však přesto můžeme venkov obecně: „...definovat jako prostor, který zahrnuje jak krajinu, tak i venkovská sídla...tedy integruje jak nezastavěné území tak i zastavěné území malých sídel – vesnic...(a jsou pro něj – *pozn. autorky*) charakteristické menší intenzity sociálně ekonomických kontaktů, menší hustota vazeb mezi jednotlivými subjekty, které se ve venkovském prostoru pohybují“ (Perlín 2013: 2).

Navíc, bývá v obecných definicích venkova často zdůrazňována i jeho zemědělská funkce, či převaha zemědělského sektoru v rámci zaměstnání jeho obyvatel. Avšak, počet lidí pracujících v zemědělské sféře se permanentně snižuje a v současné době je v ní na území České republiky zaměstnáno méně než 4% ekonomicky aktivních obyvatel. Z tohoto důvodu je nutné vyvarovat se zjednodušenému označení, venkov rovná se zemědělství, které tuto sféru neoprávněně upřednostňuje například oproti sektoru služeb (Maříková 2006, 2009; Pělucha et al. 2006; Válka 2011).

Problematikou vymezení venkova se zabývá mnoho autorů, a to nejenom v rámci společenskovedních oborů, kteří pro své definice upřednostňují různá hlediska, jež odpovídají konkrétnímu zaměření jejich výzkumu. V rámci mého výzkumu, který vychází z pozice konstruktivismu, jsem se tudíž rozhodla upřednostnit pojetí venkova jako sociálně ekologického konstruktů, což: „...znamená především to, že tato strukturace nezahrnuje ani jenom lidskou ani jenom předmětnou stránku, ale jejich interakce“ (Blažek 1998: 80). Zároveň, chápu venkov jako určitý socioprostorový proces, který nutně podléhá změnám jak v čase, tak i prostoru (Blažek 1998, 2004; Chromý et al. 2011; Maříková 2006, 2009; Válka 2011).

2.4.1 Venkovská obec

Vzhledem k výše citované obecné definici venkova, která neopomíjí ani jeho sídelní jednotky, neboli vesnice, je nezbytné také definovat obce, které spadají pod toto označení.

Legislativně je obec vymezena v zákoně o obcích: „Obec je základním územním samosprávným společenstvím občanů; tvoří územní celek, který je vymezen hranicí území obce“ (§1 díl 1 zák. č. 128/2000 Sb.). Tato definice slouží k administrativnímu vymezení základní jednotky veřejné správy, v rámci které je voleno zastupitelstvo a posléze i starosta, a jež spravuje v samostatné působnosti své správní území. Obecně tedy takto označujeme všechny města i vesnice, bez ohledu na jejich velikost. Zákon o obcích (zák. č. 128/2000 Sb.) dále vymezuje kritéria pro obce, která se nazývají městem, avšak definice venkovské obce zde chybí. Její vymezení tak můžeme pouze odvozovat z nenaplnění kritérií stanovených pro města (Maříková 2009; Perlín et al. 2010; Perlín 2013).

Nicméně, i přes neexistenci jasné a legislativně ukotvené definice se v České republice běžně užívá: „ Pro vymezení venkovských sídel...hranice 2000 obyvatel v sídle resp. v obci jako hranice pro nepochybně venkovské sídlo (obec)“ (Perlín 2013: 3). (srov. Bernard 2006; Kučera a Kuldová 2006; Maříková 2006, 2009).

Představené kvantitativní kritérium nám, ale neumožňuje zohledňovat i výše uvedené charakteristiky venkova, které jsou podstatnou součástí vymezení venkovské obce, a také nedokáže postihnout lokální specifika dané vesnice, jelikož zcela opomíjí urbanistická, sociokulturní a historická vymezení. Jako řešení se nabízí použití subjektivních a kvalitativních kritérií, která se zakládají na vyjádření obyvatel konkrétní obce o jejich vlastním sídle. Avšak subjektivní hodnocení se jako východisko nabízí pouze v rámci menších území, či případových studií (Bernard 2006; Maříková 2006; Perlín 2013).

Vzhledem k tomu, že v rámci své práce, se věnuji případové studii jedné konkrétní venkovské obce, mohla jsem si tak dovolit použít ve vlastním výzkumu jako kritérium pro její definici, kombinaci uvedeného kvantitativního vymezení ve spojení se subjektivním hodnocením obyvatel dané obce.

2.5 Rozvoj

„Rozvoj – může být charakterizován jako mocný soubor teorií a praktik, jenž hluboce ovlivnil a nadále ovlivňuje podobu světa od druhé poloviny 20. století.“ (Zíková 2007: 57). Avšak, podat přesnou definici pojmu rozvoj, je značně problematický úkol, a to především z toho důvodu, že jeho obsah se v průběhu času neustále mění, zejména tím jak se obměňují dominantní teorie, od kterých se posléze odvíjí podoba strategií a cílů, jež jsou v jeho rámci uplatňovány. Björn Hettne (1990) výstižně a jednou větou shrnuje onu problematiku ohledně definice termínu rozvoj, doslova tvrdí že: „Žádná pevná a konečná definice rozvoje nemůže být vytvořena, pouze náznaky toho, co by měl rozvoj zahrnovat v konkrétních kontextech“(2). Nicméně, hlavní myšlenkou v konceptu rozvoje, a to i v rámci jeho současného pojetí, jakožto trvale udržitelného rozvoje, zůstává představa lineárního vývoje světa, která v sobě navíc implikuje pozitivní změnu, či víru v pokrok. Zároveň mezi realizátory rozvojových programů panuje přesvědčení, že k jejich naplnění může dojít pouze skrze plánovaný a řízený proces (Escobar 1991; Gardner and Lewis 1996; Zíková 2007).

Výše uvedený koncept trvale udržitelného rozvoje je běžně definován citací z tzv. Brundtlandské zprávy z roku 1987: „Trvale udržitelný rozvoj je rozvoj, který uspokojuje potřeby současné populace, bez toho aby dal v sázku uspokojení potřeb budoucích generací“² (Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future 1987:37).

Aktuálně však sílí negativní kritika jak rozvojových teorií, tak jejich důsledků v praxi. Zaprvé, je podroben kritice stereotypní jazyk, v kterém jsou programy psány. Jelikož tak nevyhnutelně dochází k „překlada“ konkrétních lokálních problémů do diskurzu vládnoucích skupin a rozvojových organizací, který však jen stěží může vystihnout lokální specifika dané problematiky. Za druhé, rozvojové projekty v sobě vždy obsahují aspekty sociální a kognitivní dominance těch, kteří je vytváří. Za třetí, tvůrci i donoři oněch projektů ve většině případů pochází ze zcela

odlišného prostředí než lidé, pro které jsou programy určeny, a proto nemusí nutně reflektovat jejich opravdové potřeby a náhled na svět. Celkově tyto hlasy poukazují na překážky, které brání úspěšnému naplnění poslání zamýšlených programů. Jinými slovy, upozorňují na častý rozdíl mezi tím, co bývá v rámci rozvojových projektů zamýšleno tzv. „na papíře“, a co je posléze skutečně realizováno (Escobar 1991; Olivier de Sardan 2005; Zíková 2007).

Navíc, rozvojové programy jsou vždy ohraničeny v čase, jejich aplikace je vždy vymezena pouze na určitou dobu. Po skončení období jejich realizace za sebou tyto projekty totiž často nechávají, slovy Zygmunta Baumana (1995), tzv. oběti molocha „rozvoje“, jelikož: „ „Rozvoj“ „rozvíjí“ zcela zřetelně závislost lidí na předmětech a událostech, které oni sami nemohou ani vytvořit, ani kontrolovat, ba dokonce ani obsáhnout zrakem a rozumět jim“ (144).

3 METODY VÝZKUMU

3.1 Případová studie

3.2 Narativní vyprávění

Informanti, s kterými bylo uskutečněno šest zmíněných interview, byli vybráni s ohledem na jejich délku života v Doupově. Průměrný věk 53, 5 let. Nejmladší 34, nejstarší 76 let.

3.3 Anonymizace dat

Označení zkoumané obce názvem Doupov, jedná se o zaniklou obec ve vojenském prostoru v Karlovarském kraji – takže do jisté míry je podobná studované obci a zároveň tak nikoho snad neurazím.

4 FORMÁLNÍ KONSTRUKCE KOLEKTIVNÍ IDENTITY OBYVATEL VENKOVA

Při výzkumu konstrukce formální podoby kolektivní identity obyvatel venkova jsem ve své práci vycházela ze tří vybraných dokumentů zabývajících se rozvojem venkovských oblastí na území České republiky³, jmenovitě se jedná o tyto dokumenty:

- 1. Národní strategický plán rozvoje venkova České republiky na období 2007 – 2013*
- 2. Program rozvoje venkova České republiky na období 2007 – 2013*
- 3. Národní strategický plán LEADER 2014+ (rozšířená verze)*

Uvedené materiály budou posléze v rámci textu jednotlivě analyzovány v samostatných podkapitolách s důrazem na výběr pasáží relevantních pro konstrukci kolektivní identity obyvatel venkovských obcí. U každého plánu, či programu, budou nejprve představeny vybrané části, které vymezují jejich cíle, a následně i použité definice venkova či venkovských obcí. V závěrečné podkapitole poté shrnu celkovou podobu formální kolektivní identity obyvatel venkovské obce tak, jak je konstruována skrze typizační schémata, jimiž je nahlíženo vybrané dokumenty. Současně se v závěru kapitoly pokusím i kriticky zhodnotit některé rozvojové záměry z daných materiálů.

4.1 Národní strategický plán rozvoje venkova České republiky na období 2007 – 2013

Národní strategický plán rozvoje venkova České republiky na období 2007 – 2013⁴, vychází jak z legislativy Evropské unie⁵ a z hlavních strategických priorit EU v letech 2007-2013 s důrazem na zvyšování ekonomického růstu, vytváření nových pracovních příležitostí a udržitelný ekonomický rozvoj, tak z platných zákonů ČR a je určující pro její celé

území. Jeho cíle v rámci rozvoje venkova ČR vyplývají z tří hlavních cílů EU ve sféře podpory rozvoje venkova, kterými jsou:

- 1. Zlepšování konkurenceschopnosti zemědělství a lesnictví podporou restrukturalizace, rozvoje a inovací.*
- 2. Zlepšování životního prostředí a krajiny podporou ekologicky šetrných způsobů hospodaření s půdou.*
- 3. Zlepšování kvality života ve venkovských oblastech a povzbuzení diverzifikace hospodářské činnosti.*

Ve své celkové strategické vizi rozvoje venkova hodlal tento plán, s ohledem na venkovské obyvatelstvo, rozvíjet zejména takové aktivity, které významně sníží rozdíly v jeho životní úrovni a způsobu života vůči městskému a zvýrazní komparativní výhody života na venkově. Tato vize měla být naplněna do konce roku 2013. Za účelem dosažení oné vize, byl navíc formulován i globální cíl, který měl mimo jiné posílit sounáležitost obyvatel na venkově a stabilizovat jeho společenskou strukturu. Celkově měly být záměry plánu uskutečněny skrze čtyři osy, z nichž jsou v rámci mého výzkumu důležité zejména poslední dvě a některé z jejich cílů, které popíši v následujících odstavcích. Pojem osa je v daném dokumentu užíván ve smyslu ucelených skupinových opatření se specificky vymezenými cíli.

První z nich je Osa III, která svým názvem i zaměřením odpovídala třetímu hlavnímu cíli EU ve sféře podpory a rozvoje venkova (viz výše). Zvýšení kvality způsobů života na venkově mělo být dosaženo prostřednictvím diverzifikace venkovské ekonomiky směrem k nezemědělským činnostem. Zejména měl být kladen důraz na tvorbu nových pracovních míst a zlepšení podmínek pro život rodin a mladých lidí na venkově, aby tak nadále nedocházelo k migraci zejména mladých lidí do atraktivnějších částí země a stárnutí venkovské populace. Dále se mělo jednat o zlepšení občanského vybavení a služeb, včetně nezbytné infrastruktury, a ochranu životního prostředí s důrazem na zhodnocení

potenciálu venkovské krajiny a zachování kulturního dědictví venkova, které mělo současně vést i k rozvoji cestovního ruchu.

Druhou vybranou osou je pak Osa IV s názvem Leader, která měla za cíl iniciaci vytváření a rozvoj místních partnerství, v podobě místních akčních skupin, a podporu využití vnitřního rozvojového potenciálu venkova. Tato osa měla v podstatě sloužit jako příspěvek ke všem předchozím osám plánu, především pak k Ose III, skrze implementaci metody Leader, jež měla integrovat výše uvedené hlavní cíle EU ve sféře podpory rozvoje venkova v rámci celého plánu. V této ose je stejně jako v Ose III kladen důraz na ochranu a rozvoj lokálního přírodního a kulturního dědictví, zvyšování povědomí o ochraně životního prostředí, cestovní ruch, a nově také na podporu výroby lokálních specialit a podporu využívání obnovitelných zdrojů energie.

Venkov je v dokumentu NSPRV definován dle metodiky OECD⁶. Tato metodika územního vymezení venkovských oblastí vychází ze dvou hierarchických úrovní územních jednotek. Na lokální úrovni se jedná o obec, kdy je jako venkovská obec označeno sídlo, ve kterém hustota zalidnění nepřekračuje hranici 150 obyvatel na km². Na regionální úrovni je pak region označen jako venkovský, jakmile v rámci něj žije 15 a více procent obyvatel ve venkovských obcích. Dále využívá i v ČR běžně užívanou definici venkovské obce, jako obce s méně než 2000 obyvateli.

Dále NSPRV charakterizuje venkov nižším podílem obyvatelstva v produktivním věku, který je zejména způsoben odchodem jeho původních obyvatel do jiných lokalit, z důvodu vysoké míry nezaměstnanosti v místě bydliště. Nedostatek pracovních příležitostí je pak i příčinou vysokého počtu obyvatel, kteří musí z venkovských obcí za prací dojíždět. Další charakteristikou venkova je dle NSPRV nižší míra ekonomické aktivity venkovských obyvatel v porovnání s obyvateli města. V rámci zaměstnanosti obyvatel českého venkova převládá zaměstnání v průmyslovém odvětví, naopak zaměstnanost ve službách zaostává i oproti průměru EU.

Nadto NSPRV uvádí, že je pro venkov: „Tradiční zemědělská výroba zohledňující přírodní bohatství ČR a s tím související společenský život (které dohromady – *pozn. autorky*) na venkově vytvořily vysoký využitelný potenciál kulturního dědictví“ (Národní strategický plán rozvoje venkova České republiky na období 2007 – 2013 2010: 17). Zmiňovaný potenciál kulturního dědictví mají kromě toho ještě obohacovat živé spolkové aktivity a bohatství tradic (Maříková 2006; Národní strategický plán rozvoje venkova České republiky na období 2007 – 2013 2010; Pělucha et al. 2006; Varianty vymezení venkova a jejich zobrazení ve statistických ukazatelích v letech 2000 až 2006 2008)⁷.

4.2 Program rozvoje venkova České republiky na období 2007 – 2013

Program rozvoje venkova České republiky na období 2007 – 2013⁸ obsahově vychází a rozšiřuje NSPRV. Zároveň zajišťuje na celorepublikové úrovni využívání dotací z Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova. Hlavním cílem PRV byla realizace a dosažení cílů stanovených v NSPRV (viz předchozí podkapitola), ve smyslu rozvojového konceptu o trvale udržitelném rozvoji. Stejně jako v rámci NSPRV jsou cíle PRV rozděleny do čtyř samostatných os a vesměs kopírují jejich předešlé znění.

Výše popsaná Osa III v PRV nově reflektuje absenci občanského vybavení a služeb, jako jsou např. zdravotnické služby, pečovatelské služby o seniory, základní obchodní infrastruktura či nedostatečné zázemí pro sportovní a kulturní aktivity. Konečně je zde také vysvětlen záměr ochrany a rozvoje kulturního dědictví venkova, ten PRV zamýšlí především jako: „...architektonický a urbanistický rozvoj českých a moravských vesnic v souladu s požadavky na zachování a posílení jejich charakteristického vzhledu a hodnot a zároveň zvýšení identity a pospolitosti místních obyvatel (který – *pozn. autorky*)...je v souladu s evropským zájmem o zachování jedinečnosti, specifik a místních tradic při rozvoji vesnic a posílení rozmanitosti Evropy“ (Program rozvoje

venkova České republiky na období 2007 – 2013 2010: 147). Navíc má tato osa podporovat i zlepšení kvality života ve venkovských obcích skrze zvýšení povědomí jejich obyvatel o kulturních hodnotách prostředí, v kterém žijí. Podporovány tak budou i investice spojené s údržbou a obnovou kulturních památek, budování stálých výstavních expozic a muzeí s vazbou na lokální historii daných obcí, a také tradiční lidovou kulturu.

Osa IV – Leader nadále podporuje činnost místních akčních skupin v rámci realizace místní rozvojové strategie skrze metodu Leader, kterou nově také v této ose alespoň částečně popisuje. Její hlavní přednosti dle PRV spočívají v tom, že: „Realizace metodou zdola nahoru (bottom-up princip) poskytuje plnou podporu projektům místních žadatelů. (a zároveň – *pozn. autorky*) Metodou Leader lze využít místní přírodní, lidský a kulturní potenciál a zvýšit jeho efektivnost“ (Program rozvoje venkova České republiky na období 2007 – 2013 2010: 152). Současně je v PRV zdůrazněno, že: „Místní akční skupiny, využívající principu Leaderu, nejsou protikladem k místní samosprávě, ale vhodně ji doplňují v úsilí o obnovu a rozvoj obcí a přispívají i k rozvoji zemědělství a péči o přírodu a krajinu“ (Program rozvoje venkova České republiky na období 2007 – 2013 2010: 43).

PRV se v definici venkova a venkovských obcí víceméně neliší od NSPRV, jelikož k jejich vymezení shodně užívá metodiku OECD a běžně užívanou hranici 2000 obyvatel v dané obci. Navíc však charakteristiky venkovského obyvatelstva z NSPRV doplňuje předpokladem o silné vůli obyvatel na venkově vzájemně si pomáhat. Nově také reflektuje jako výrazné specifikum populace na venkově její poznamenání poválečnými společensko-politickými změnami, a s nimi spojeným přesídlováním obyvatelstva (Národní strategický plán rozvoje venkova České republiky na období 2007 – 2013 2010; Pělucha et al. 2006; Program rozvoje venkova České republiky na období 2007 – 2013 2010; Varianty vymezení venkova a jejich zobrazení ve statistických ukazatelích v letech 2000 až 2006 2008)⁹.

4.3 Národní strategický plán LEADER 2014+ (rozšířená verze)

Národní strategický plán LEADER 2014+¹⁰ je dokument vypracovaný Národní sítí Místních akčních skupin České republiky, který popisuje strategii uplatnění metody Leader, v rámci uplatňovaného konceptu rozvoje venkova na území ČR v období následujícím po roce 2013. Cílem NSPL+ je poskytnout informace pro diskusi o aplikaci metody Leader v budoucích programech rozvoje venkova a nadto i v rámci ostatních aktivit rozvíjejících a podporujících venkov v ČR.

Obsahově NSPL+ vychází zejména ze Strategického rámce udržitelného rozvoje České republiky, který byl přijat vládou ČR dne 11. ledna 2010. Oproti dokumentům uvedeným v předchozích podkapitolách nepředstavuje NSPL+ plnohodnotnou strategii pro rozvoj venkova na území ČR, nýbrž předkládá pouze vlastní vize možných opatření v konkrétních oblastech rozvoje venkova po roce 2013.

V dokumentu NSPL+ se také konečně dostáváme k jasné definici a poslání místních akčních skupin¹¹. MAS je organizace, kterou společně tvoří místní společenství a partnerství občanů, veřejné správy, neziskových organizací a podnikatelů, jež se spojili za účelem vypracování strategie rozvoje území a jsou odpovědné za jejich provádění. Veškeré aktivity MAS by měly odpovídat sedmi základním principům metody Leader, které jmenovitě vyžadují: vytvoření již zmíněné strategie místního rozvoje, partnerství mezi veřejným a soukromým sektorem na místní úrovni tvořící MAS, aplikaci přístupu „zdola – nahoru“ při přípravě i následném provedení dané strategie, realizaci integrovaných a multisektorových akcí, inovační přístup, spolupráci a vytváření sítí. Zároveň by měly aktivity MAS ctít filosofii metody Leader, která: „vychází z přesvědčení, že jedině místní společenství dobře znají silné a slabé stránky daného regionu a jsou schopna sama dobře řešit své vlastní problémy“ (Národní strategický plán LEADER 2014+ 2011: 3).

V rámci dokumentu NSPL+ není uvedena žádná jasně vymezená definice venkova nebo venkovské obce, na základě kvantitativních kritérií, jak tomu byla v PRV či NSPRV. Nicméně, představa o identitě

venkova jako takového, či lépe řečeno, o pojetí kolektivní identity sdílené mezi jeho obyvateli je součástí celého textu. Stěžejní je v tomto ohledu tzv. VIZE 2014+, z které posléze vychází všech pět prioritních os NSPL+, a v rámci nichž jsou pak formulované jednotlivé cíle. Z tohoto důvodu ji zde uvádím v doslovném znění:

„Venkov jako společenství šťastných, spokojených a zabezpečených lidí, kteří udržují a rozvíjejí venkovské hodnoty v kultuře, v podnikání i v sociálních vztazích a spolupracují přitom jak mezi sebou navzájem, tak se svými sousedy doma i v zahraničí.

Venkov jako sebevědomý a rovnoprávný partner města, který šetrně a odpovědně sám hospodaří se svými zdroji a chrání i rozvíjí prostředí venkova, sídla i krajinu, zděděné po předcích, aby je v pořádku zachoval sobě i pro budoucí generace“ (Národní strategický plán LEADER 2014+ 2011: 2).

Tato vize posléze ve znění NSPL+ nabývá konkrétnějších rozměrů. Je zde popisovaná tzv. etika venkova, vycházející z jakýchsi nedefinovaných hodnot a norem typických pro venkov. Obyvatelé venkovských obcí jsou v rámci textu popisováni jako tzv. venkovská komunita, nebo také označováni jako venkované. Dokonce jsou zde vypsány vzorce chování, které mají být údajně venkovské, jmenovitě: „...modely dobrovolné skromnosti, spojené s upřednostňováním kvality před kvantitou, heslo „být místo chtít“, produkce a nakupování předmětů s vysokou životností, často z tradičních, přírodních, recyklovatelných a místních materiálů...(Národní strategický plán LEADER 2014+ 2011: 10).“ Současně je zde vylíčeno postavení neziskových organizací a jiných spolků či sdružení jako tradičně silné. V dokumentu je zmíněno i pojetí: „Venkova jako konzervativního prostředí (kterého – pozn. autorky) se problém integrace odlišných etnik týká velmi silně...“ (Národní strategický plán LEADER 2014+ 2011: 25), a v které se hůře sžívá s pokusy o změnu životního stylu (Národní strategický plán LEADER 2014+ 2011)¹².

4.4 Shrnutí

Hned v úvodu závěrečné podkapitoly je nutno upozornit na fakt, že: „EU nemá jednotnou definici venkovských oblastí. Každá členská země používá svou vlastní definici – ty jsou si ale více či méně podobné. Definice jsou často založeny na socioekonomických kritériích, např. zemědělské struktuře, hustotě obyvatel či vývoji, resp. snižování populace. V běžné ekonomické praxi jsou používány dvě metody definování venkovských oblastí, jedna vyvinutá OECD a druhá Eurostatem“ (Pělucha et al. 2006:15). Definice venkova či venkovských obcí v dokumentech NSPRV a PRV založené na metodice OECD a doplněné o v ČR běžně užívané kritérium maximálního počtu 2000 obyvatel ve venkovské obci a vybrané socioekonomické charakteristiky tak odpovídají zažitým standardům rozvojové politiky EU.

Celková podoba formální kolektivní identity obyvatel venkova, vytvořená na základě užívaných charakteristik v rámci analyzovaných vybraných dokumentů, je však obohacena i několika značně idealizovanými pojetími obyvatel venkovských obcí, a to především díky těm, které zmiňuje NSPL+.

Konečný obraz obyvatelstva venkova by se tedy dal následně shrnout asi takto: Obyvatelé venkovských obcí tvoří živou komunitu sdílející obrovské kulturní dědictví, které jim zanechali jejich předci, stále udržují nepřeborné množství tradic a blíže nespécifikovaných tradičních venkovských hodnot, které se však mají projevat například silnou vůlí vzájemně si pomáhat. Navíc je jejich život bohatý na živé spolkové aktivity, a dokonce by obyvatelé venkova měli preferovat tradiční, místní výrobky.

Tato podoba kolektivní identity obyvatel venkova bude v další kapitole porovnána s konstrukcí kolektivní identity z pozice samotných obyvatel vybrané obce. Avšak již zde můžeme upozornit na zřejmé konflikty, které z onoho porovnání identity přisouzené zvnějšku a identity

sdílené uvnitř společenství pravděpodobně vyplynou. Charakter života na venkově totiž také podléhá společenským změnám a předpokládané vzory chování založené na úzkých příbuzenských a sousedských vztazích jsou tak nahrazovány novými vzory, ve kterých v současné době hraje podstatnou roli ve společnosti všeobecně upřednostňovaný individualismus. Navíc: „Rurální způsob života se výrazně urbanizuje“ (Válka 2011: 149). Je tedy otázkou do jaké míry zde mohou přežívat zmiňované tradiční venkovské hodnoty i ono bohatství tradic (Kučera a Kuldová 2006; Válka 2011).

Co se týče problematiky rozvojových projektů, je ve všech třech vybraných dokumentech shodně uplatněna víra v jejich naplnění pouze skrze plánovaný a řízený proces. Zároveň, definice venkova užívané v PRV a NSPRV nejsou schopny rozlišovat podrobnější rozdíly mezi venkovskými obcemi či odlišnosti venkovských regionů, což může vést k následnému neefektivnímu výběru podpůrných nástrojů a potvrzení negativní kritiky rozvojových programů týkající se jejich schopnosti reflektovat konkrétní specifika lokálních problémů. Současně vybrané dokumenty zabývající se rozvojem venkova na území ČR vymezují naplnění svých cílů v rámci určitých časových období, což sice vychází z jim nadřazené rozvojové strategie EU, ale nutně zde opět vyvstává riziko zanechání tzv. obětí molocha „rozvoje“ (Bauman 1995; Escobar 1991; Perlín et al. 2010; Zíková 2007).

Na uvedené problematické části vybraných rozvojových projektů venkova v ČR sice může poskytnout řešení vhodně uplatněná zmíněná metoda Leader, její přínos ale nesmí být přeceňován a idealizován do podoby tzv. panacey, jak může v určitém pohledu vyznít její popis uvedený v NSPL+. Navíc tomuto dokumentu, který je dílem její „mateřské“ organizace MAS, nelze také nevytknout možné záměrné uchýlení se k použití slovního spojení venkovská komunita, s vědomím

přitažlivosti pojmu komunita, jakožto pomyslného úkrytu před narůstající složitostí globalizované společnosti (Fisher 1997; Bauman 2001).

5 PŘÍPADOVÁ STUDIE KONSTRUKCE KOLEKTIVNÍ IDENTITY OBYVATEL VENKOVSKÉ OBCE

5.1 Vybrané dřívější studie zabývající se kolektivní identitou obyvatel venkova

V rámci případové studie konstrukce kolektivní identity z perspektivy samotných obyvatel vybrané obce nejprve představím závěry dvou prací, které se identitou venkovského obyvatelstva zabývali v různých časových obdobích na území ČR či Slovenské republiky. Tyto výzkumy mi byly především inspirací k tomu, na jaké jednotlivé prvky každodenního života obyvatel venkova bych se měla ve svém výzkumu soustředit.

Nicméně, jak už bylo uvedeno v kapitole zabývající se teoretickými východisky mého výzkumu, sociálně ekologický konstrukt venkova, je nutné nahlížet jako určitý socioprostorový proces, který se v rámci běhu času nutně proměňuje. Z tohoto důvodu nelze veškeré jejich závěry považovat v současnosti za stále platné, což bude dále demonstrováno v rámci mé vlastní případové studie (Blažek 1998; Chromý et al. 2011).

5.1.1 Josef Kandert - Každodenní život vesničanů středního Slovenska v šedesátých a osmdesátých letech 20. století.

První důležitou prací zabývající se každodenním životem obyvatel venkova je dílo Josefa Kanderta (2004), které vychází z jeho dlouhodobých stacionárních výzkumů ve třech obcích na území středního Slovenska v 60.-80. letech 20. století a návratného výzkumu ve stejné oblasti v 90. letech. Zabýval se identitou příslušníků tzv. etnografických skupin, které pro svůj výzkum vymezuje jako území složené z katastrů

několika vesnic či osad, jež obklopují vesnici informátora. Obecně obyvatele jednotlivých etnografických skupin podle jeho zjištění: „... spojuje vědomí historické a kulturní sounáležitosti, které vesničané ilustrují podobnostmi jazyka (stejným nářečím), původu, užíváním stejných kulturních předmětů (zejména oděvu) a také společným názvem“ (Kandert 2004: 35). Dále tvrdí, že každá skupina definuje své přesně vymezené hranice v prostoru, ačkoliv reálně se některé etnografické skupiny vzájemně překrývají (Kandert 2004).

Uvnitř skupin obyvatelé běžně rozlišovali mezi „pravými“ a „nepravými“ spoluvesničany, čímž reflektovali členství konkrétního jedince uvnitř vesnické skupiny na základě jeho začlenění do určité věkové, či generační skupiny. Člověk se nemohl stát „pravým“ členem společenství z pohledu starší generační skupiny, pokud v dané vesnici neprožil období dospívání, což měla být údajně zejména mužská konstrukce. Naopak, z perspektivy mladších generačních skupin, mohl být i takovýto jedinec nahlížen jako „právoplatný“ člen společenství, jelikož mladší obyvatelé si nutně nemusí pamatovat jeho reálný příchod do skupiny (Kandert 2004).

„Vesničané vydělují vlastní bydliště ze „šedi“ okolního světa...“, především skrze formulace týkající se jeho zvláštnosti, jedinečnosti a významné minulosti. Zároveň skrze příběhy uchovávané v kolektivní paměti obyvatel bývá obhajována i samostatnost a svébytnost dané skupiny. V této víře ve význam vesnice posléze spatřuje jednu z důležitých hodnot každého „pravého“ obyvatele obce. Její projevy si však mohou u mladší generace, a to zejména chlapců či svobodných mládenců, osvojit i podoby různých provokací a bitek, které pak často bývají ospravedlňovány právě skrze silný lokální patriotismus. Navíc, pohled do minulosti slouží mnohdy i pro vysvětlení různého chování spoluobčanů, či k tvorbě předsudků ohledně jejich chování v budoucnosti (Kandert 2004).

V rámci svého výzkumu odhalil: „...existenci vždy dvou vesnických klik (frakcí), mezi nimiž v průběhu času probíhá boj o moc ve vesnici ...(a v kterých – pozn. autorky) Členství...koreluje především s příbuzenskými a přátelskými svazky členů “ (Kandert 2004: 199). Avšak tento binární systém je současně zapříčiněn i značně omezeným výběrem možných členů v rámci počtu obyvatel dané vesnice. Nicméně, ta z klik, která je v určité době u moci, pak skrze své členy kontroluje všechny významné úřady ve vesnici. Členové druhé kliky, mezi něž ve většině případů patří největší kritici současného chodu vesnice, jsou posléze v opozici. Pokud se přesto některému z nich podaří zastávat nějakou funkci ve vedení obce: „...bývá zpravidla pro členy vládnoucí kliky hromosvodem všech stížností a skutečnou příčinou všech neúspěchů“ (Kandert 2004: 199). Navíc Kandert odhalil, že změna mocenské situace ve vesnici je značně obtížná, jelikož: „...v rámci systému svobodných voleb se většinou jen potvrzuje kandidátka členů kliky právě vládnoucí“ (Kandert 2004: 204). Přesto však si čas od času tyto frakce vymění svá postavení. K změně dochází zejména v těch případech, kdy vládnoucí klika skrze své skutky poškodí obraz celé vesnice vzhledem k okolnímu světu (Kandert 2004).

Jedno z nejdůležitějších zjištění výzkumu Josefa Kanderta (2004) ohledně života na vesnici se týká dvou ideálních typů soužití lidí, označovaných v rámci společenských věd běžně jako *Gemeinschaft* a *Gessellschaft*, kdy první z uvedených bývá často mylně a přímočaře plně ztotožňován s životem ve venkovské obci (Tönnies 1957). Jeho výstižný popis prolínání těchto dvou typů v každodenním životě obyvatel středoslovenských vesnic zní takto: „...oba zdánlivě protikladné systémy existují v sobě a vedle sebe a jen rovina, na níž se konají činnosti konkrétních jednotlivců a konkrétních skupin lidí určuje jakou kategorií chování se bude řídit jejich jednání. Zda to bude chování založené na ne-anonymní vzájemné znalosti všech zúčastněných, neformálních vazbách, na nevynucované povinnosti anebo lépe milé povinnosti, anebo zda to bude chování založené na anonymitě, formálních vazbách a vynucených povinnostech“ (Kandert 2004: 216).

Další nosná zjištění v závěru jeho knihy, která se posléze potvrdila i v rámci mého vlastního výzkumu (viz podkapitola 5.2), se týkají za prvé, většinově sdílené představě obyvatel venkovských obcí o jednodušším životě ve městě, zejména vzhledem k absenci potřeby vykonávat některé zemědělské práce a větší dostupnosti kulturních zařízení, atd. (Kandert 2004).

Za druhé, popisuje jednu z nejdůležitějších změn v každodenním životě na venkově, kde došlo k postupnému zániku rodinného samozásobitelství, v podobě obhospodňování polností a chovu dobytka, což potvrzuje i výzkum Zdeňka Salzmana (1995) v obci Komárov. Pročež jsou produkty, které si dříve obyvatelé venkova běžně pěstovali či získávali z vlastního chovu zvířat, dnes už běžně nakupovány v sítích obchodů. Navíc, konec samozásobitelství živočišnými a rostlinnými výrobky dokládá i recentnější článek Pavla Klvače a Zbyňka Ulčáka (2008), kteří dokonce formulují hypotézu o přeměně domácí produkce v tzv. ekologický luxus (Kandert 2004).

Za třetí, hovoří o tzv. rozpadu tradičních hodnot, o kterém obyvatelé venkovských obcí hovořili zejména ve spojení s negativním hodnocením života dnes oproti životu v minulosti, či jako úctě dnes a nyní. Sám přiznává, že tento názor ohledně idylické minulosti, nebylo možné zvrátit ani uvedením konkrétních pozitivních dopadů některých změn v oné době (Kandert 2004).

5.1.2 Haldis Haukanes - Velká dramata - obyčejné životy: Postkomunistické zkušenosti českého venkova

Haldis Haukanes (2004) ve své knize zabývá důsledky postkomunistických společenských proměn v životech obyvatel dvou vybraných obcích na území ČR. Její výzkum probíhal v od roku 1990 až do roku 1995, v rámci několika terénních výzkumů.

Haukanes (2004) ve svém výzkumu vychází i z vlastních zkušeností ze svého života v norské vesnici, na které se odvolává hned v

úvodu své práce, když zmiňuje některé z aspektů dynamiky života v komunitách, jež podle ní tvoří zejména přísný pohled obyvatel na ostatní členy společenství, skrze který tzv. každý každého sleduje, doplněný o: „...tendenci vysvětlovat současné události v rodinách zpětně po linii generací minulých. V takové komunitě si lidé navzájem ulehčují situaci, pomáhají si, když dojde ke krizi nebo někdo zemře“ (13).

Podobně jako ve výzkumu Josefa Kanderta (2004) se i její informanti uchylují k idealizovaným představám o životě v minulosti, a to zejména o jeho podobě v předválečném období. Navíc v jejich výpovědích odhaluje jakousi skrytou touhu po společenství založeném na předvídatelných společenských vztazích, vzájemné blízkosti a důvěře. Tato touha dle jejích zjištění pramení především z větší diverzifikace zaměstnání po rozpadu zemědělských družstev, která se posléze promítla i do tradičních míst setkávání, jako je například hospoda, a tak i do celkové podoby vesnického sociálního života, v kterém slábnou vazby mezi lidmi (Haukanes 2004).

V tomto ohledu si také její informanti stěžovali na úbytek společenských akcí na vesnici. Jakmile však byla nějaká takováto akce naplánována, většina obyvatel údajně sdílela pocit povinnosti se jí účastnit. Autorka je přesvědčena, že právě účastí na společenských aktivitách v obci vzniká vzájemný pocit sounáležitosti v dané komunitě. Přináležitost k obci, dle ní, navíc ještě vycházela z vlastnictví půdy v rámci obecního katastru a také většinově akceptované představě o dobrém chování konkrétního jedince (Haukanes 2004).

Ačkoliv autorka reflektuje existenci obecně ustálenou představu o ztrátě vztahu k půdě ve venkovských oblastech ČR, která je zapříčiněna zejména kolektivizací, jež byla uskutečněna v dobách komunismu, a dále umocněna restitucemi na začátku let devadesátých, protože: „...původní majitelé – zemědělci již zemřeli a zemědělskou půdu získali jejich dědici často až v druhé generaci, tedy vnuci původních majitelů. Současní majitelé již dávno žijí ve městech, často ve velké vzdálenosti od vrácených pozemků a nemají možnost a ani zájem se aktivně starat o

svůj majetek“ (Perlín 2013: 12). Haukanes (2004) naopak oproti Perlínovi vidí v restitucích určité oživení vztahu mezi identitou lidí a půdou, i když zároveň přiznává jisté oslabení vztahů lidí k půdě ve smyslu pout k rodinnému původu. V jejím pojetí totiž vztah k půdě již nespočíval zejména v obhospodařování rozlehlých polí v podobě zemědělské produkce spojené s produkcí za účelem zisku, nýbrž tkví především v menším hospodaření pro soukromou potřebu na vlastních zahradách obyvatel dané obce.

Přestože časově se její výzkum odehrál v podobné době jako návratný výzkum Josefa Kanderta (2004) i Zdeňka Salzmann (1995), je její stěžejní závěr práce, který se zakládá právě na dokladu existence silného vztahu mezi pěstitelstvím a chovatelstvím pro domácí spotřebu na vlastních zahradách a konstrukcí identity obyvatel venkovských obcí, v ostrém protikladu k jejich závěrečným zjištěním o zániku této podoby domácího hospodaření. V tomto ohledu je však nutné upozornit i na v současnosti další pozvolna probíhající proměnu většiny zahrad venkovských usedlostí spíše v rekreační a oddychový prostor, kde už se přestává vyskytovat i drobná hospodářská zvířena (Klvač a Ulčák 2008). Nicméně, její přesvědčení sdílí ve své práci i Miroslav Válka (2011), který se podobně jako ona zabýval sociokulturní proměnou vesnice, avšak skoro až s desetiletým odstupem od prvních výzkumů autorky.

5.2 Kolektivní identita obyvatel obce „Doupov“

5.2.1 Historie obce

Obec Valeč v Čechách se nachází v Karlovarském kraji a svou polohou je tedy součástí českého pohraničí, resp. pohraničních oblastí na celém území České republiky, které se dnes souhrnně označuje také jako tzv. Sudety (cf. Čapka, Slezák, Vaculík 2005). Tyto oblasti byly charakteristické převahou německého obyvatelstva a nejinak tomu bylo i

ve Valči. V meziválečném období se toto území vyznačovalo proměnlivými stupni napětí, které panovalo mezi českým a většinovým německým obyvatelstvem. Záminku pro zostření vztahů mezi těmito skupinami zadržovalo zejména citelné úřední prosazování českých zájmů, jež se promítalo do každodenního života místních obyvatel (Škrábek 2005).

V rámci událostí roku 1938 přijela do Valče německá armáda, která byla většinou místních Němců vítána s nadšením, ale i mezi nimi se našli jedinci, kteří ono nadšení nesdíleli. Ve stejnou dobu velká část českých či smíšených rodin Dpoupov pod tlakem okolností radši opustila. Během války žilo v městečku i mnoho válečných zajatců různých národností, kteří porůznu pracovali u německých rodin. Navíc, ke konci války začali do Valče přicházet i německé rodiny evakuované před spojeneckým bombardováním, či prchající před Rusy. „Válka si ... vyžádala od mužských obyvatel obce velkou krvavou daň; do roku 1945 bylo napočítáno 56 padlých a nezvěstných“ (Škrábek 2005: 296). K tomuto číslu je však nutné přičíst ještě několik válečských Němců, kteří byli v poválečném dění zastřeleni v Lubenci. Již v červnu roku 1945 také začíná odsun německých válečských obyvatel, avšak některým rodinám bylo dovoleno zůstat, ať už z politických důvodů, či jiných. Symbolicky bylo zúčtování s německým obyvatelstvem v obci zdůrazněno stržením místního pomníku padlých z první světové války. O této události se dodnes traduje několik různých podání. V současnosti ho v jeho původním místě připomíná alespoň železný kříž, jenž byl přesunut ze hřbitova. Po válce do Valče přijíždí noví osídlenci, převážně českého a slovenského původu, avšak později přichází i vlna Čechů z Polska. Od té doby se začala obec postupně proměňovat, bylo zbouráno několik původních domů a naopak do zástavby přibyly nově zbudované obytné domy, což podstatně změnilo například podobu návsi. V období mezi lety 1880 až 1945 mělo městečko až tisíc stálých obyvatel, v současnosti jejich počet dosahuje přibližně čtvrtiny z onoho počtu. Nicméně odsunutí obyvatelé Valče, či jejich potomci, se od roku 1990 až dodnes každoročně setkávají ve Valči (Škrábek 2005).

Z načrtnuté historie obce je patrné, že se na jejím vývoji značně podepsaly válečné a poválečné události. Navíc, je zde stále možné objevit připomínky původního německého osídlení. Z těchto důvodů se tato lokalita přímo nabízí jako určitý mikroprostor, historické soužití českých a německých obyvatel a důsledky událostí od první poloviny 20. století až do současnosti.

5.2.2 Obec Doupov ve vybraných socioekonomických ukazatelích

5.2.3 „Doupovák“

Vlastní výzkum konstrukce kolektivní identity mezi obyvateli obce Doupov vychází zejména z šesti narativních rozhovorů s vybranými obyvateli obce a také dlouhodobého zúčastněného pozorování dané lokality (viz kapitola 3.). Navíc toto pozorování probíhalo dalo by se říci bez ustání tři roky, protože jsem se již v roce 2011 v Doupově natrvalo usadila, a současně zastávám názor, že člověk „postižený“ antropologickým vzděláním se již nikdy zcela nemůže odprostit od kritického náhledu na svět, který ho obklopuje, a tak vlastně pozoruje všechno a pořád. Má zjištění a poznatky tak nadto vychází i z různých kratších neformálních rozhovorů, či zaslechnutých hovorů a vůbec z mého života v obci jako takového. Z tohoto důvodu se ze začátku nejprve pokusím stručně popsat můj vlastní příchod do Doupova.

Do Doupova jsem se přestěhovala z Plzně, nutno podotknout, že nejdříve jsem byla spíše jakýsi vetřelec, který se zde vyskytoval pouze o víkendech a vzhledem k zabydlování se ve vlastním domě, jsem tak skoro nevycházela ven mezi lidi. I přesto jsem však záhy pocítila značné rozdíly mezi životem na vesnici a životem ve velkém městě. Předně jsem si rychle musela zvyknout na zvědavé pohledy všech sousedů a jejich takřkajíc sledování každého mého kroku či činu, i když bohužel přímo v naší ulici trvale moc sousedů nemáme, většina z nich jsou totiž chalupáři. Nic naplat, byla jsem zde nová a zároveň trochu podivná postavička

mladé ženy, která se v době, kdy obecně většina mladých lidí vesnice opouští, ať už z důvodu velké nezaměstnanosti, či jiných, přistěhuje na venkov. Navíc jsem se nastěhovala do domu, který přede mnou obývali rodičí Doupováci a já jsem je dalo by se říci vystěhovala, což vzhledem k historii obce, jmenovitě odsunu Němců z Doupova, může působit lehce paradoxně.

První oťukávání mé lidmi z obce si dodnes pamatuji. První přišel soused od naproti a kolem jedenácté hodiny večer nám na dveře zaťukal s prosbou, jestli nemáme sirky, samozřejmě že jsem mu vyhověla, ačkoliv jsem byla trochu překvapená, že je zrovna v rodině „kuřáků“ postrádají. Posléze mi však začalo docházet, že se z jeho strany mohlo spíše jednat o jakýsi test mé osoby. Dále mě čekal výslech na poště. Paní poštáčka se totiž v Doupově během své práce dá do řeči s každým, kdo k ní přijde a to na jakémkoliv téma. U mě jí záminku poskytlo oslovení a adresa na obálce. Nemohla pochopit, jak se někdo, kdo má maminku v Třeboni, mohl ocitnout tady v Doupově a ještě k tomu si tady rovnou koupit barák. Avšak, to že jsem si zde koupila nemovitost nemohla vědět ode mě, jelikož já jsem jí takovou informaci neposkytla. Jednoduše, na vesnici se prostě novinky šíří rychle a většina z nich končí i na poště. Nepříjemné překvapení mě však teprve čekalo v obchodě, když jsem šla pro pečivo. Během chvíle bylo evidentní, že nejsem místní, protože nevím, že pečivo se objednává na kusy den dopředu a na jméno, a tak jsem musela rohlíky pěkně rychle vrátit tam, odkud jsem je vzala. Tato zkušenost mi však byla brzy vynahrazena v tehdejší jediné fungující hospodě na návsi, kam jsme ze začátku chodili na večeři, než jsme si zprovoznili kuchyni vlastní. Hospodská se na nic neptala a i když v té době normálně nevařila, protože běžné osazenstvo hospody tvořilo jen pár místních štamgastů, postarala se o nás.

Nicméně, jak čas plynul, i já jsem začala více času trávit v Doupově, než v Plzni, což se po roce změnilo úplně, jelikož se mi narodil první syn a já jsem tak začala skoro veškerý svůj čas v místě mého bydliště. Při jedné z prvních procházek s kočárem, jsme navštívili oslavu

narozenin místního zastupitele, na kterou byli pozváni všichni obyvatelé obce a konala se na místním fotbalovém hřišti spolu s fotbalovým zápasem. Nutno dodat, že účast obyvatel nebyla hojná, jednoduše se na této situaci dalo pozorovat, kdo s kým drží pohromadě a kdo ne. K mému překvapení jsme byli uvítáni s velkým nadšením a oslavenec při pohledu do kočárku hlasitě konstatoval: „Pojďte se podívat, to je letošní první Doupovák!“ Tímto výrokem bylo uhozeno kladívkem na hřebíček. Začala jsem se sama sebe ptát, co to obnáší být Doupovák. Mému synovi k tomu stačilo to, že se sem narodil, ale já i dnes, když se mě turisti v práci zeptají jestli jsem tzv. doupovská, chvíli přemýšlím než jim odpovím. V občanském průkazu mám Doupov jako trvalé bydliště, narodil se mi zde syn, ale já i tak pořád cítím, že to některým spoluobyvatelům nestačí k tomu, aby mě brali jako místní. I když už jsem si párkrát vyslechla od lidí, co zde žijí déle než já, že jsem doupovská, pořád mi v koutku myslí, při otázce jestli jsem odsud, vyvstane vzpomínka na Třeboň. Nezbývá než se ptát, kdo je to ten Doupovák? Jak se jím stát? A co dělá z Doupováka pravého Doupováka? Neboli skrze jaké sdílené představy a podobnosti je konstruována příslušnost jedince k dané komunitě místních?

Vyjma jednoho informanta se všichni ostatní, s kterými byli uskutečněny rozhovory shodli na tom, že pravý Doupovák je zejména ten člověk, který má pozitivní vztah k obci. Toto zjištění výstižně popisuje zejména výpověď jedné z informantek:

„... že má vztah, že má vztah k tomu místu a pak je ještě pro mě docela takový měřítko to když se lidi maj snahu zapojit se do dění jo zajímaj se vo to co se v tý obci děje a přemejšlej vo tom jak jí pomoct...takže to jsou lidi který by se měli označovat jako Doupováci protože zase znám spoustu lidí který tu žijou leta a docela docela mě vždycky když si s němi povídám tak říkaj já kdybych měl možnost tak se prostě vodsud vodstěhuju pryč...“

Ačkoliv nebyl tento pozitivní vztah k obci v rámci výpovědí uváděn vždy na prvním místě, celkově z rozhovorů vyplynulo, že jí informanti přisuzují největší důležitost, protože žádný z informantů ji v interviewu neopomněl zmínit. Dokonce informant, který by tuto charakteristiku na Doupováka neuplatnil, argumentuje takto:

„...vztah nepoznám to může být hraný ale poznám jestli je slušný nebo není slušný...to lze dobře rozpoznat třeba zájmy některých jednotlivců třeba jako že sem přišel a že chce být hned v čele obce a je otázka jak dalece na to má nebo nemá jaká je minulost nebo není minulost ty zájmy těch jednotlivců jsou známý strašně rychle...“

Doupováci tak potvrzují zjištění Haldis Haukanes (2004) o členství v daném společenství na základě aktivní participace v životě obce a představy pravého člena pramenící z jeho ušlechtilých zájmů.

Pouze dva z šesti informantů odvozovali své právoplatné členství v místním společenství od rodinných předků, a to jednom případě konkrétně až do 19. století. V tomto ohledu je nutné opět připomenout historii obce, protože z Doupova byla po druhé světové válce většina obyvatel odsunuta. Informanti, kteří zmínili tyto rodinné vazby, jsou pocházeli z rodin, které zde žili už před válkou a zařazení do odsunu se vyhnuli díky jejich smíšeným česko-německým manželstvím, takové rodin však bylo v Doupově velmi málo. Navíc, z jejich výpovědí dále vyplynulo, že z tohoto důvodu tak svému členství v společenství přisuzují i větší exkluzivitu oproti zbylým Doupovákům. Jeden z nich svou exkluzivitu navíc ještě podpořil tím, že se narodil doma přímo v Doupově a ne v porodnici. Mezi informanty byla i žena, která zde sice žila od svého narození, avšak jelikož její rodiče sem přišli až během éry dosídlování vylidněného sudetského pohraničí, tak svému členství v dané komunitě z tohoto důvodu žádnou výlučnost nepřisuzovala.

Navíc fakt, že skoro všichni rodilí obyvatelé Doupova se do obce přistěhovali až v době po druhé světové válce, má za následek to, že

vlastně většina z nich může sdílet i označení přistěhovalce, což opět potvrzuje jedna z informantek:

„...do těch Sudet, každej kdo sem přišel tak sem přišel v různým čase někdo je tady vo trošku dýl, někdo je tady kratší dobu ale každej je přichozí...“

Z výpovědí informantů a historického pozadí vývoje obce současně vyplývá, že kolektivní identita Doupováka tedy není a ani zcela být nemůže založena na délce jeho pobytu v obci. Toto zjištění dobře ilustruje příklad pana Kozáka, o kterém se shodně zmiňovali dva informanti, který sice v obci žije více než 25 let, ale mezi místními není považován za Doupováka:

„...žije tady dvacet pět let ale je to ichtyl do všeho rejpe nikdo se s nim nebaví ten rozhodně není Doupovák i ten domek lepší jak vlaštovčí hnízdo...“

Uvedená výpověď ohledně pana Kozáka navíc odhaluje i další sdílenou představu o pravém členovi společenství obyvatel obce, jež také vychází z již zmíněného pozitivního vztahu k obci. Jedná se zodpovědnou péčí o stav svého domu. V tomto případě je významně hodnocen zejména přínos chalupářů v obci, což potvrzují i další výpovědi informantů:

„...spousta těch baráků je tady jako mají je chalupáři a já si myslí taky že bychom je neměli jako zavrhovat protože to už jenom ten barák někdo má stará se o něj tak ten barák nechátrá a nehyzdí to tu obec...“

„...kdyby nebyly chalupáři tak byste tady nebyla ani vy protože byste přišla...do vesnice která by vypadala hůř než Vrcov a některý další který vypadaj ještě zase hůř než Vrcov...všichni chalupáři co tady bydleli a co tady bydlej tak zachránili Doupov nebylo by (zbouraných – pozn. autorky) 121 domů ale bylo by 150...“

Nicméně i přes pozitivní aktivum chalupářů k stavu zástavby v obci nejsou tito lidé všeobecně chápáni jako plnohodnotní příslušníci obce, a to zejména z toho důvodu, že jsou obci převážně jenom na víkendy nebo v rámci svých dovolených a jejich participace v životě společenství tak není nahlížena jako dostatečná:

„...já si myslím taky že bychom je neměli jako zavrňovat...taky jako docela tím Doupovem žijou ale pro vesnickej život jako takovej je to hrozně málo a měli by tu bejt určitě ty chalupáři ale vždycky by měli bejt v převaze ty místní lidi co se týče počtu a já mám teď takovej...pocit že co se týče těch rodinnejch baráků že dokonce převažujou ti chalupáři...většinou zase ti chalupáři jsou lidi který to tady maj rádi oni si nevyberou tu chalupu někde kde se jim nelíbí oni si to místo vybrali protože jim to tady něco říká a že tady žijou i lidi trvale kterým to tady nic moc neříká...“

Výpověď informantky odkazuje k výjimečnosti lokality obce, ona samotná se do obce přistěhovala teprve před patnácti lety, ze stejného důvodu kterým argumentuje výběr Doupova u chalupářů. Podobně i ostatní informanti ve svých výpovědích často odkazovali k jedinečné kráse lokality Doupova, kterou spatřovali jak v celkové podobě obce tak také v krajině, která ji obklopuje a jež se dříve vyznačovala zejména rozkvetlými sady. Josef Škrábek (2005) například ve své knize tvrdí, že každý Doupovák byl v minulosti hrdý na zámek v obci. Sama informantka však v uvedené výpovědi také reflektuje, že ne všichni obyvatelé obce dnes sdílejí víru v jedinečnost a krásu lokality, což je evidentní například v přístupu podstatné části obyvatel vesnice k jejím stavebním památkám. Zmíněnou chloubu každého Doupováka v podobě zámku, který se podařilo před devastací zachránit teprve v posledních letech, doceňuje dnes jen menšina obyvatel obce. Navíc zámek v obci obklopuje i udržovaný lesopark, avšak ani ten není místními hojně navštěvován. Informantka výstižně popisuje uvedenou situaci dále ve své výpovědi:

„...zámeckej areál je pro mě jako úplně to nejpodstatnější ale jako bohužel teda mám takovou zkušenost že lidem, lidem tady v Doupově to nic moc neříká a vždycky jsem z toho měla takovej hrozně špatnej pocit... mám i s kastelánem domluveno že lidi z Doupova můžou do zámku zadarmo aby teda když víme že je tady málo peněz a tak takže tohle jsem pro ně vymohla a přemlouvám každého aby se šli podívat aby věděli aby si přečetli něco v těch textech nebo jim vyprávím a stejně se mi zdá a podle toho co vidím jako tak vidím hrozně málo přímo Doupováků že by tady trávili třeba volnej čas v tom parku šli se sem projít jo...“

V současné době například i místní omladina pro své setkávání radši využívá neútulnou zastávku na návsi, polorozpadlou stodolu bývalého místního kravína či schody k dolnímu kostelu na návsi, které však často po jejich návštěvě zcela změni podobu, zejména díky na zemi zanechaným odpadkům. Jelikož se ale v dolním kostele pravidelně pořádají katolické mše, které průměrně navštěvuje přibližně pět starostlivých obyvatel, a hlavně je kostel svým umístěním uprostřed návsi na očích i ostatním obyvatelům, bývá prostranství kolem kostela většinou rychle uklizeno. Druhá informantka, která v obci strávila celý svůj život, vzpomíná na úplně jiné poměry za jejího mládí. Mládež v té době měla k dispozici klubovnu na obecním úřadě. V obci existovala minimálně dvě udržovaná hřiště a taky bývala čistá požární nádrž vody za vesnicí, takže se v ní v létě dalo koupat. V současnosti je za obcí jedno fotbalové hřiště, další pozůstatky hřiště jsou před bytovkami kousek od návsi a hřiště pro malé děti je v značně minimalistické podobě před budovou místní školky a malotřídky, to však není chápáno jako veřejné prostranství přístupné pro všechny a v jakoukoliv denní dobu.

Dnešní podoba zmiňovaných sadů v okolí Doupova je také spíše žalostná, proměnily se totiž v souvislé zarostlé pásy zeleně a pouze minimum z nich je stále obhospodřováno za účelem sběru ovoce. Jeden z informantů zmiňuje hlavní možné příčiny této proměny, podle něj se na zániku ovocnářství v okolí Doupova podepsaly zejména restituce, kdy

byly sady navraceny ve většině případů potomkům jejich dřívějších vlastníků, ti je však buď brzy na to prodali různým spekulantům, nebo je nechávají pustnout. Této situace vzápětí měli využít především myslivci, pro které je tento stav příznivý s ohledem na možnou migraci zvířat z vojenského prostoru do jejich honiteb, a tak tento stav všemožně podporují a snaží se bránit jakékoliv snaze o jejich rekultivaci, zejména skrze své movitější členy, kteří se snaží tyto pozemky vykupovat či alespoň získat do dlouhodobého pronájmu.

Zdá se tedy, že většina obyvatel postupně ztratila, či nikdy nenabyla sdílenou víru v jedinečnost vlastní lokality. Zajímavé ale je, že tak jako tak se u některých mladých mužů projevují často až některé podoby lokálního patriotismu, podobně jako je ve svém výzkumu popisuje Josef Kandert (2004). Jedné takové situace jsem byla sama svědkem jednoho večera v hospodě. Když jsem přišli do hospody, byl to zrovna jeden z mála večerů, kdy v ní bylo celkem plno, přisedli jsme si tedy ke stolu k našemu mladému sousedovi, což je kluk, který zrovna dodělal učiliště. Nutno podotknout, že už bylo něco kolem půlnoci a většina osazenstva hospody už měla něco upito. Shodou okolností byl v hospodě i náš známý z Plzně, který měl v té době sjednanou práci v Doupově. Když se toho vypilo ještě o něco víc, dal se zmíněný známý do řeči s několika ženami z vesnice, které v hospodě ten večer také popíjely. Během rozhovoru, však muselo dojít k určitému konfliktu, jelikož se s nerozešli zrovna dobrém a když se onen známý vracel k kolem našeho stolu zaslechla jsem, že si s ženami vyměňuje i nadávky. Jakmile se ale posadil a zavřel pusy, ženy nechaly celou událost také být a odešly hrát zpátky šipky. Nicméně po celou dobu jejich rozhovoru byl náš známý pod přísným dohledem našeho souseda a když se posadil k našemu stolu, okamžitě si od našeho souseda vyslechl pobídku k bitce venku před hospodou. Situaci se nám tehdy podařilo uklidnit, avšak ještě několik dní poté když jsme se já, nebo můj partner potkali s oním sousedem třeba jen letmo na ulici, okamžitě se nás začal na našeho známého vyptávat a stále opakoval, jak si na něj někde ještě s dalšími kamarády počká a dostojí tak slibované bitce.

Celkově společenský život v obci spíše stagnuje, i přes snahy zejména dvou neziskových organizací činných v obci pořádat různé workshopy, koncerty, či zakládat kluby, jako je například tzv. Babský klub, neprojevují obyvatelé v obci o akce markantní zájem. Dokonce i čas od času pořádané koncerty v jednom, nebo druhém kostele v obci, se vyznačují malou návštěvností, a i když už je počet jejich návštěvníků evidentně vyšší než je obvyklé, bývá to většinou z toho důvodu, že přijedou i obyvatelé okolních obcí, což ale není moc častý případ. Výjimkou je pouze víkend, kdy se v obci odehrávají tzv. Slavnosti doupů, které jsou aktuálně jedinou přeživší tradiční společenskou akcí v obci, o níž můžeme najít první písemnou zmínku již z roku 1937 (Škrábek 2005). I tato Slavnost však měla v roce 2012 namále, kdyby se o její záchranu nezasloužilo jedno z občanských sdružení činných v obci, protože obec na její realizaci údajně nemělo dostatečné prostředky. Nadto je v obci také již devátým rokem každé léto pořádán několikadenní alternativní hudební festival.

V tomto případě je ale zajímavé, že přes slabý zájem o společenské akce, se v současné době výrazně navýšil počet hospod či kaváren, které jsou nyní v obci čtyři, je však otázkou jak dlouho se všechny v tak malé obci uживí i mimo letní sezónu. Protože v době, kdy jsem se do Doupova přistěhovala byla v obci pouze jedna otevřená hospoda, a ta i přesto byla pravidelně navštěvována maximálně pěti až sedmi štamgasty, jak jsem již uvedla na začátku podkapitoly. Pouze v pátky a soboty mohl člověk čas od času přijít do hospody, kde byly všechny stoly obsazené, nicméně se vždy jednalo o převážně pánské osazenstvo. Informantky však shodně vzpomínají na dobu, kdy hospoda byla živým místem setkávání, kam doprovázely i své manžely, což dokazuje uvedená výpověď:

„...můj mužskej vždycky rád chodil na pivo do hospody měl hrozně rád takovou tu partu štamgastů co se scházej a byl hrozně rád když mezi něma získal místo a já taky jsem člověk který potřebuje lidi takže i na úkor toho tý práce na baráku když se nám v pátek podařilo přijet dřív tak jsme pravidelně chodili v pátek do hospody a když se nám to nepodařilo

v pátek tak v sobotu...to ještě byly leta kdy ta hospoda byla narvaná tam nebyli místa nosili se místa ze sálu a nebylo to jenom o tom že se tam šli lidi opít ale vopravdu si popovídat a mě vždycky se líbilo jak tam chlapi myslivci vyprávěli o tý myslivosti, rybáři zase vo rybách a taková tam byla nádherná atmosféra...”

Dalším možným místem setkávání je sobotní second-hand na parkovišti, které od návsi odděluje bytovky. Zde setkávají zejména ženy, muže z obce jsem tam nikdy nezahlédla. Některé ženy z obce sem však vůbec nechodí za účelem nákupu, ale naopak tzv. si popovídat. Člověk je pak někdy svědek lehce komické podívané, kdy se ženy v předklonu doslova prohrabávají hromadou oblečení, která je vysypaná na zemi na kusu igelitu, u toho si živě povídají, ale většina z nich pak odchází domů s prázdnou. Mé dvě informantky se v pohledu na daný second-hand zcela lišily. První z nich mi ho doporučovala, protože se tam občas dají najít i zajímavé kousky oblečení, druhá informantka mi naopak vysvětlovala, jak by tam nikdy nešla, i když jí tam ženský lákaj, protože na ní prohrabávání oblečení na zemi působí nedůstojně a zároveň i ostatním ženám argumentuje své rozhodnutí tím, že i nové věci se v dnešní době dají sehnat stejně lacino.

5.3 Srovnání formální a aktérské perspektivy

6 ZÁVĚR

7 POZNÁMKY

8 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

Cloke, Paul, Jo Little. 2005. Conclusion – Marginality and rural others. In *Contested Countryside Cultures: Rurality and Socio-cultural Marginalisation*. Paul Cloke and Jo Little, eds. Pp. 264-276. Taylor & Francis e-Library.

Barša, Pavel. 2006. Konstruktivismus a politika identit. *AntropoWebzin* (1-2): 21-35.

Bauman, Zygmunt. 1995. *Úvahy o postmoderní době*. Praha: Slon.

Bauman, Zygmunt. 2006. *Komunita*. Bratislava: Vydavateľstvo spolku slovenských spisovateľov.

Blažek, Bohuslav. 1998. *Venkov / města / média*. Praha: Slon.

Berger, Peter L., Thomas Luckmann. 1999. *Sociální konstrukce reality: Pojednání o sociologii vědění*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.

Čapka, František, Lubomír Slezák, and Jaroslav Vaculík . 2005. *Nové osídlení pohraničí v českých zemích po druhé světové válce*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, s.r.o.

Eriksen, Thomas Hylland. 2007. *Antropologie multikulturních společností. Rozumět identitě*. Praha: Triton.

Escobar, Arturo. 1991. Anthropology and the Development Encounter: The Making and Marketing of Development Anthropology. *American Ethnologist* 18(4):658-682.

Fisher, William F. 1997. Doing good? The politics and antipolitics of NGO practices. *Annual Review of Anthropology* 26: 439-464.

Flora, Cornelia B., Jan L. Flora and Susan Fey. 2004. *Rural Communities: Legacy and Change*. 2nd edition. Boulder: CO: Westview Press.

Gardner, Katy, David Lewis. 1996. *Anthropology, Development and the Postmodern Challenge*. London: Pluto Press.

Halbwachs, Maurice. 2009. *Kolektivní paměť*. Praha: Slon.

Haukanes, Haldis. 2004. *Velká dramata – obyčejné životy. Postkomunistické zkušenosti českého venkova*. Praha: Slon.

Hettne, Björn. 1990. *Development theory and the three worlds*. London: Longman.

Chromý, Pavel, Vít Jančák, Miroslav Marada, and Tomáš Havlíček. 2011. Venkov – žitý prostor: Regionální diferenciace percepce venkova představiteli venkovských obcí v Česku. *Geografie* 116(1): 23-45.

Jenkins, Richard. 2008. *Social Identity*. 3rd edition. Oxon: Routledge.

Kalivoda, Ondřej. 2008. Potřeba a možnosti regulace rozvoje venkovských sídel. In *Venkovská krajina 2008: Sborník z 6.ročníku mezinárodní mezioborové konference konané 23.–25. května 2008 v Hostětíně*, Jaromíra Dreslerová, ed. Pp. 43-47. ZO CSOP Veronica.

Kandert, Josef. 2004. *Každodenní život vesničanů středního Slovenska v šedesátých a osmdesátých letech 20. století*. Praha: Karolinum.

Klvač, Pavel, Zbyněk Ulčák. 2008. Samozásobitelství potravinami – může být život na venkově luxusní? In *Venkovská krajina 2008: Sborník z 6.ročníku mezinárodní mezioborové konference konané 23.–25. května 2008 v Hostětíně*, Jaromíra Dreslerová, ed. Pp. 48-51. ZO CSOP Veronica.

Kučera, Zdeněk, Silvie Kuldová. 2006. Vnímání venkova: klíčový fenomén jeho rozvoje?. In *Sborník příspěvků z mezinárodní konference: VENKOV JE NÁŠ SVĚT*, Věra Majerová, ed. Pp. 394-402. Praha: ČZU PEF.

Maříková, Pavlína. 2006. Kde je venkov? (vymezení hranic venkova v podmínkách ČR) In *Sborník příspěvků z mezinárodní konference: VENKOV JE NÁŠ SVĚT*, Věra Majerová, ed. Pp. 420-432. Praha: ČZU PEF.

Maříková, Pavlína. 2009. Venkov – vymezení základních pojmů. In *Český venkov 2008: Proměny venkova*. Věra Majerová, ed. Pp. 13-33. Praha: ČZU.

Nora, Pierre. 2010. Mezi pamětí a historií: problematika míst. In *Antologie francouzských společenských věd: Město*, vol. 10. Françoise Mayer, Alban Bensa, Václav Hubinger, eds. Pp. 40-63. Praha: CEFRES.

Olivier de Sardan, Jean-Pierre. 2005. *Anthropology and Development: Understanding Contemporary Social Change*. London: Zed Books Ltd.

Perlín, Radim, Silvie R. Kučerová, and Zdeněk Kučera. 2010. Typologie venkovského prostoru Česka. *Geografie* 115(2):161–187.

Perlín, Radim. 2013. Venkov, typologie venkovského prostoru. http://www.researchgate.net/publication/228386326_Venkov_typologie_v_venkovskho_prostoru?ev=pub_srch_pub.

Pělucha, Martin a kol. 2006. *Rozvoj venkova v programovacím období 2007–2013 v kontextu reformy SZP EU*. Praha: IREAS.

Pfeiferová, Štěpánka, Jiří Šubrt. 2010. Kolektivní paměť jako předmět historicko-sociologického bádání. *Historická sociologie* (1): 9-29.

Salzmann, Zdeněk. 1995. Komárov po sametové revoluci. *Český lid* 82:161-165.

Szaló, Csaba. 2003. Sociologie formování sociálních identity. In *Mozaika v rekonstrukci: Formování sociálních identit v současné Střední Evropě*. Csaba Szaló and Igor Nosál, eds. Pp.13-37. Brno: Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity.

Škrábek, Josef. 2005. *Včerejší strach*. 2. rozšířené vydání. Praha: Vyšehrad.

Tilley, Christopher. 1973. Tilly, Ch. 1973. Do Communities Act?. *Sociological Inquiry* 43:S209–S238, doi:10.1111/j.1475-682X.1973.tb00008.x.

Tönnies, Ferdinand. 1957. *Community and Society*. CH. P. Loomis, trans. East Lansing: The Michigan State University Press.

Urry, John. 2000. *Sociology beyond Societies: Mobilities for the twenty-first century*. London: Routledge.

Válka, Miroslav. 2011. *Sociokulturní proměny vesnice : Moravský venkov na prahu třetího tisíciletí*. Brno: Masarykova univerzita.

Zíková, Tereza. 2007. Rozvoj a rozvojová antropologie. *AntropoWebzin*. (2-3): 57–76.

Národní strategický plán rozvoje venkova České republiky na období 2007 – 2013. 2010.http://eagri.cz/public/web/file/103157/nsp_cr_2010.pdf

Národní strategický plán LEADER 2014+ (rozšířená verze).verze č. 11. 2011.<http://www.spov.org/aktuality/narodni-strategicky-plan-leader-2014-.aspx>

Program rozvoje venkova České republiky na období 2007 – 2013. 2010.
<http://eagri.cz/public/web/mze/dotace/program-rozvoje-venkova-na-obdobi-2007/programove-dokumenty/program-rozvoje-venkova-cr-2.html>

United Nations. 1987. Report of the World Commission on Environment and Development:Our Common Future. Dostupné z: http://conspect.nl/pdf/Our_Common_Future-Brundtland_Report_1987.pdf. Vyhledáno: 25.3.2014.

Varianty vymezení venkova a jejich zobrazení ve statistických ukazatelích v letech 2000 až 2006. 2008. Praha: Český statistický úřad. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/p/1380-08>. Vyhledáno: 10.1.2013.

Varianty vymezení venkova a jejich zobrazení ve statistických ukazatelích v letech 2000 až 2006. 2008. Praha: Český statistický úřad. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/p/1380-08>. Vyhledáno: 10.1.2013.

Zákon č. 128/2000 Sb. Zákon o obcích (obecní zřízení).

Dostupné:http://www.zakony.eobec.cz/storage/1170281450_sb_za_kon_o_obcich_128_2000sb.pdf. Vyhledáno: 2.12.2013.

9 RESUMÉ

This diploma thesis deals with the construction of a collective identity for the population of a rural municipality in the Czech Republic. It focuses on the form of the collective identity of the rural population as defined within the official development policy. Several specific documents are analyzed: Two documents relating to rural development in the Czech Republic in the 2007-2013 programme period, and one national strategic plan for 2014-2020, which represents the recommended approaches to improve rural development on a regional level using the Leader method. The thesis also provides a case study of a selected rural municipality, which analyzes the form of collective identity from the perspective of the municipality's own citizens. Both collective identity structures are then compared.

The work revealed how often the image of everyday life in the country is idealized. The official form of collective identity is hence unable to reflect changes in rural life within contemporary postmodern society, and does not reflect how inhabitants of rural areas identify themselves. In addition, this thesis also highlights the complexity of rural research as such, which should be studied on an interdisciplinary basis.

PŘÍLOHY

- 1 Přeloženo autorkou: „The interplay of similarity and difference is the logic of all identification, whether „individual“ or „collective““ (Jenkins 2008: 73). „...individual identification emphasises difference, while collective identification emphasises similarity“ (Jenkins 2008: 145).
- 2 Přeloženo autorkou: „Sustainable development is development that meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs“ (Report of the World Commission on Environment and Development:Our Common Future 1987:37).
- 3 Dále v textu uváděno jako ČR, vyjma názvů konkrétních dokumentů či organizací.
- 4 Dále v textu uváděno jako NSPRV.
- 5 Dále v textu uváděno jako EU.
- 6 OECD je běžně užívanou zkratkou pro mezivládní organizaci s názvem „The Organisation for Economic Co-operation and Development“ (česky – Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj).
- 7 Zdroje, vyjma doslovných citací, z kterých jsem v rámci celé podkapitoly čerpala, jsou celkově uvedeny až na konci posledního odstavce. Jelikož jejich uvádění na konci každého odstavce, jak je běžné v rámci citačního úzu, by vzhledem k jejich dlouhým názvům, uvnitř textu značně rušily celistvost psaného projevu a celkově by se tak daná podkapitola mohla jevit značně neuspořádaně.
- 8 Dále textu uváděno jako PRV.
- 9 Zdroje, vyjma doslovných citací, z kterých jsem v rámci celé podkapitoly čerpala, jsou celkově uvedeny až na konci posledního odstavce. Jelikož jejich uvádění na konci každého odstavce, jak je běžné v rámci citačního úzu, by vzhledem k jejich dlouhým názvům, uvnitř textu značně rušily celistvost psaného projevu a celkově by se tak daná podkapitola mohla jevit značně neuspořádaně.
- 10 Dále v textu uváděno jako NSPL+.
- 11 Dále v textu uváděno jako MAS.
- 12 Zdroj, vyjma doslovných citací, z kterého jsem v rámci celé podkapitoly čerpala, je uveden až na konci posledního odstavce. Jelikož jeho uvádění na konci každého odstavce, jak je běžné v rámci citačního úzu, by vzhledem k jeho dlouhému názvu, uvnitř textu značně rušilo celistvost psaného projevu a celkově by se tak daná podkapitola mohla jevit značně neuspořádaně.